

Motion till riksdagen 2021/22:4077

av **Nicklas Attefjord och Margareta Fransson (båda MP)**

Oberoende barnombud

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur oberoende barnombud som barn kan vända sig till kan bli en konkret verklighet i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

De flesta barn i Sverige växer upp med föräldrar som ger dem trygghet, kärlek och god omvårdnad. Men det finns också barn i vårt land som lever under svåra förhållanden och far illa. Mycket har gjorts för att stödja dessa barn, men trots att barnkonventionen idag är lag möts vi fortsatt av rapporter i media där barns rättigheter kränkts av myndigheter eller i olika rättsliga processer. Enligt FN:s barnrättskommitté ska barn ha möjlighet att framföra klagomål till barnanpassade instanser när deras rättigheter enligt konventionen har kränkts för att rättigheterna ska bli meningsfulla i praktiken. Samtidigt kan vi konstatera att tillsynsmyndigheterna, som har det formella ansvaret för att hantera klagomål, inte är anpassade för barn och inte heller erbjuder stöd och hjälp här och nu. Det här är något som behöver ändras. Miljöpartiet har lyft frågan i tidigare motioner, att Sverige behöver stå upp för barns rätt, underteckna protokollet och se till att barn får en tydlig och begriplig rätt att kunna klaga i frågor som angår dem.

Frågor om barns rätt att kunna klaga och få stöd i frågor som angår dem på sitt eget vis är något som både organisationen Maskrosbarn och Barnrättsbyrån lyfter på olika sätt och i olika sammanhang. Vi har i motionen till en del använt bakgrundsbeskrivningar som gjorts av de båda organisationerna.

Ett eget stöd och behov av oberoende barnombud

Barn som är aktuella inom socialtjänsten måste ges möjlighet att träffa sin socialsekreterare enskilt. Enligt tidmätningar (Socialdepartementet, 2017) ägnar utredande socialsekreterare i snitt ca 2 % av sin arbetstid till enskilda möten med barn och

ungdomar. Det är en uppseendeväckande låg siffra. Att barn får egen tid med socialsekreterare är avgörande för inte minst de barn som hämmas av att ha vårdnadshavare med sig i rummet och som har svårare att öppna sig i samtalet med socialtjänsten. Maskrosbarn (2016) lyfter i en rapport fram vikten av just enskilda möten mellan barnet och socialsekreteraren och beskriver hur många ungdomar de intervjuat säger att de både vill och skulle vara ärliga om sin situation om de fick träffa sin socialsekreterare enskilt. Det bör därför fastslås i lagstiftningen att socialsekreterare ska ha enskilda samtal med varje barn utan vårdnadshavares närvaro för att säkerställa att barnets röst blir hörd. Hur barnen i olika delar fått komma till tals bör också dokumenteras. Så ska redan ske, men vi menar att det görs i alldeles för liten utsträckning.

Det kan finnas både historiska och kulturella skäl till att barn har begränsade möjligheter att få hjälp i frågor som rör deras rättigheter i Sverige. Här finns en väl utbyggd socialtjänst och skola med ett uppdrag att värna barns rättigheter. Barn har traditionellt betraktats som del av en familj, där vårdnadshavare för barnens talan. Juridiskt väger föräldrarätten tungt. Inte minst våra tillsynsmyndigheter utgår från att det finns ett naturligt ombud, såsom en förälder, vid barnets sida som kan värna om barnets rättigheter.

Barn behöver ges rätt att ha med sig ett så kallat barnombud vid alla samtal med socialtjänsten. När barn placeras utifrån LVU har de redan idag rätt till eget ombud, men socialtjänsten fattar många beslut som inte går upp i rätten men ändå har stor följdverkan för barnet, t ex SoL-placering, umgängesplanering, umgängesbegränsning, övervakning vid umgängen och omplacering. Maskrosbarn anser att lagändringar behövs som ålägger socialtjänsten att erbjuda varje barn att ta med sig någon utomstående som stöd under möten. Frågan beskriver de bland annat i skriften ”Oberoende barnombud”.

Ett sätt att möta barnen och barnens rättigheter och stärka barnen är att ge dem ombud som kan bistå barnet i kontakten med myndigheter. I Storbritannien är det en rättighet för barn i olika utsatta situationer att ha tillgång till ett oberoende barnombud.

Denna rättighet regleras i första hand i Children’s Act 1989 (motsvarighet till SoL) och beskrivs främst i de nationella riktlinjerna – National Standards for the Provision of Children’s Advocacy Services (fritt översatt till barnrättsbyråer) – som beskriver hur funktionen och deras barnombud ska arbeta. Funktionen och dess uppgift beskrivs så här: ”Advocacy is about speaking up for children and young people. Advocacy is about empowering children and young people to make sure that their rights are respected and their views and wishes are heard at all times. Advocacy is about representing the views, wishes and needs of children and young people to decision-makers, and helping them to navigate the system.”

Barnombudsmannen får inte bistå enskilda barn och det finns i dag ingen nationell funktion dit barn kan vända sig för att få hjälp med sina rättigheter. När barn upplever en rättighetskränkning – vart ska de vända sig för att få hjälp?

Flera statliga utredningar har pekat på att barn i dag saknar en sådan instans dit de kan vända sig för att få hjälp i rättighetsfrågor: LVU-utredningen (SOU 2015:71), Barnrättighetsutredningen (SOU 2016:19) och nu senast utredningen Framtidens socialtjänst (SOU 2020:47). Samtliga föreslår att en funktion liknande barnombud bör utredas. Att inrätta en funktion dit barn själva kan vända sig reser flera viktiga frågor som behöver utredas vidare, exempelvis vårdnadshavares rättigheter, sekretess och barns processbehörighet.

För de barn som inte har anhöriga eller personer i sitt nätverk som kan stödja dem bör möjligheten till barnombud tillhandahållas av socialtjänsten, antingen genom egna anställda barnombud eller genom samarbete med exempelvis civilsamhället. Ombudet ska företräda barnets intressen och det borde därför vara ett uttryckligt krav att ombudet också träffar barnet. Ett barnombud bör ha relevant utbildning och erfarenhet av socialtjänsten, känna till utredningsprocessen samt ha kompetens i att möta utsatta barn. Rätten att ha med sig en utomstående och att få sig tilldelat ett barnombud bör slås fast i socialtjänstlagen.

Det ska sägas att oberoende barnombud behöver finnas tillgängliga för barn inte enbart i kontakten med socialtjänsten utan även i kontakt med andra viktiga instanser, ex bup, skolan och rättsväsendet – alla de instanser där barn kan ha svårt att komma till tals på sitt eget vis, få begriplig information och driva sin egen rätt.

Nicklas Attefjord (MP)

Margareta Fransson (MP)